

ПОТАПОВ Петро Осипович

*Історик російської мови, літератури,
театру*

П. О. Потапов народився 5 червня 1882 р. у Лебедяні Тамбовської губ. у сім'ї селянина-бондаря. У 5-річному віці втратив батьків і пішов “у люди”. У 1902 р. закінчив Ніжинську гімназію із золотою медаллю і був зарахований студентом Ніжинського історико-філологічного інституту на відділення російської мови і словесності.

У 1907 р. був призначений на посаду викладача латинської мови одеської третьої чоловічої гімназії, де проявив глибоку зацікавленість філологічними науками. Систематична наукова робота дала йому можливість отримати у 1911 р. посаду приват-доцента давньоруської літератури на кафедрі російської мови і словесності Новоросійського університету.

У 1913 р. П. О. Потапов був відряджений Академією наук до Австрії і на Афон для наукової роботи. Протягом ряду років вчений брав участь у виданні Академією наук слов'янських перекладів візантійських хронік і працював у Болгарії, Сербії, Чехії над їх вивченням. У 1915 р. П. О. Потапов захистив у Новоросійському університеті магістерську дисертацію на тему “К истории русского театра. Жизнь и деятельность А. О. Озерова”. Він був членом Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті, входив до складу Бібліографічного товариства, Товариства історії і старожитностей, Педагогічного товариства та ін.

Після революції в 20-ті рр. П. О. Потапов працював в Одеській губполітпросвіті інструктором з ліквідації неписьменності серед робітників. З 1932 р., з часу організації Одеського педагогічного інституту, П. О. Потапов був незмінним деканом факультету мови і літератури і завідувачем кафедри російської мови. У 1934 р. кваліфікаційною комісією при Нар-

компросі УРСР він був затверджений професором кафедри мовознавства. З 1937 р., з моменту відкриття філологічного факультету в Одеському університеті, П. О. Потапов завідував також кафедрою російської мови і слов'язнавства університету. У 1938–1944 рр. ним була написана докторська дисертація “Славянський переклад Хроніки Зонары по спискам Ундольского 1191, Венскому 126, Хиландарскому 332 и др.”

Одночасно з науковою Петро Осипович проводив велику педагогічну роботу. Він читав в університеті і педагогічному інституті різні курси: сучасну російську мову, історичну граматику, історію російської літературної мови, старослов'янську, польську і сербську мови, порівняльну граматику слов'янських мов. Великою популярністю серед його учнів-аспірантів користувалися заняття з санскриту.

Енергійний, ініціативний Петро Осипович, окрім педагогічної та наукової, займався ще й суспільною роботою. Він брав участь в організації трудової школи, в роботі консультативного бюро Одеського інституту народної освіти для допомоги вчителям, складав нові програми з російської мови. У 1940 р. професор П. О. Потапов був обраний депутатом міської Ради депутатів трудящих.

Під час німецько-румунської окупації вчений не евакуювався за станом здоров'я, піддався переслідуванням і залишився без роботи. Проте йому пощастило дожити до звільнення Одеси. Незважаючи на значне погіршення здоров'я, він з великим ентузіазмом взявся за відновлення рідного університету, очолив філологічний факультет і кафедру російської мови. Він поновив також роботу кафедри російської мови в педагогічному інституті. Та підірване здоров'я не дозволило йому розгорнути свою діяльність на тривалий час. 14 лютого 1945 р. він помер.

Петро Осипович Потапов — вчений різносторонніх інтересів, про що свідчить залишена ним наукова спадщина — біля 30 робіт. Своїми роботами він збагатив вітчизняну філологію.

Спочатку наукові інтереси вченого були зосереджені на вивченні питань російської літератури і театру. Його магістерська дисертація “К истории русского театра. Жизнь и деятельность В. А. Озерова” (1915)

являє собою фундаментальне дослідження творчого шляху драматурга. У ній визначається специфіка російського класицизму.

Як наслідок читання в Одеському університеті курсу лекцій з літератури П. О. Потаповим була підготовлена і в 1919 р. видана книга “Введение в историю русской литературы”. Вчений вважав, що вивчення художньої літератури має обов’язково супроводжуватись поглибленим вивченням мови творів.

У 1928 р. він видав підготовлений до друку рано померлим професором О. В. Ристенком слов’яно-руський текст “Жития Нифонта. (За рукописом 1219 р.)”. Вчений відзначив, що пам’ятка, написана в Ростові на початку XIII ст., повинна зацікавити і історика мови, бо її аналіз допоможе вирішити питання про формальні і лексичні відмінності давньоруської і старослов’янської мов. Ця робота засвідчила зростаючий інтерес вченого до питань мови.

З 20-х рр. і протягом майже двох десятиріч П. О. Потапов займався в основному вивченням питань мовознавства. Цікава його стаття “К вопросу о реформе русского литературного языка в первой половине XVIII века” (1940). Як відомо, літературна мова XVIII ст. заслуговує на особливе вивчення, бо в цей період загострилася боротьба навколо питань про шляхи її подальшого розвитку. Охарактеризувавши стан розвитку російської літературної мови в першій половині XVIII ст., автор зупинився на лінгвістичній діяльності В. К. Тредіаковського. Він відкинув думку С. К. Булича про те, що В. К. Тредіаковський був дилетантом у питаннях російської мови, і переконливо довів обґрунтованість його поглядів. На думку Петра Осиповича, погляди В. К. Тредіаковського спричинили істотний вплив на М. В. Ломоносова, котрий визначив у своїх працях шляхи подальшого розвитку російської літературної мови.

Велику увагу професор П. О. Потапов приділяв методиці викладання лінгвістичних дисциплін. Читання ним курсу методики російської мови було таким же глибоким, змістовним і захоплюючим, як і читання інших курсів.

Зацікавленість П. О. Потапова питаннями української літературної мови

відбилась у статті “Іншомовні слова в Шевченкових творах” (1939). Доскіпливо проаналізувавши іншомовні лексичні елементи у творах Т. Г. Шевченка, П. О. Потапов довів необхідність їх застосування з точки зору змісту і стилю. Він зробив ряд цікавих спостережень над використанням у творах Т. Г. Шевченка церковнослов'янізмів, тюркізмів, полонізмів.

Вчений також відзначив, що використані Т. Г. Шевченком іншомовні елементи, виконуючи певну стилістичну функцію, не порушують глибокої національної своєрідності мови поета.

У 1940 р. П. О. Потапов видав на правах рукопису “Курс лекцій по старославянському языку”, де в порівняльно-історичному плані висвітив питання фонетики, словотвору і морфології старослов'янської мови. У цьому підручнику значна увага приділялась питанням синтаксису.

Петро Осипович був скромною, справедливою, чуйною людиною, глибоко принциповим, відданим своїй справі вченим. За свою 38-річну педагогічну діяльність він виховав багато поколінь вчителів, аспірантів, наукових працівників з російської та слов'янської філології. Серед них можна назвати М. К. Мартиновську, Д. Н. Петровича, С. А. Савицьку, Б. С. Турі, В. Н. Юрескул, Н. В. Юстратову, які довгий час працювали в Одеському університеті та інших вузах нашої країни.

П. О. Потапов помер у 1945 р.

Пр.:

К вопросу о литературном составе летописи. I. Летопись и “Исповедание веры” Михаила Синкеля // Рус. филол. вестн. — 1910. — Т. 63, вып. 1. — С. 1-13; К вопросу о литературном составе летописи. II. Летопись и “Паннонские жития” // Там же. — С. 13-18; К вопросу о литературном составе летописи. III. Летопись и “Откровение” Мефодия Патарского // Там же. — 1911. — Т. 65, вып. 1. — С. 81-110; Из истории русского театра. Жизнь и деятельность В. А. Озерова // ЗИНУ. Ист.-филол. фак. — 1915. — Вып. 11. — 959 с.; Судьба Хроники Зонары в славяно-русской литературе // Изв. ОРЯС. Рос. АН. — 1917. — Т. 22, кн. 2. — С. 141-186; Введение в историю русской литературы: Лекции. — Одесса: Центр. тип. Н. Лемберга, 1918 (обл. 1919). — 112 с.; К литературной истории рукописных сказаний о св. Николае Чудотворце // Учен. зап. высш. шк. г. Одессы. — 1922. — Т. 2. Отд. гуман.-обществ. наук. — С. 119-129; 3 матеріалів візантійсько-слов'янської історіографії: (Зографська переробка Хроніки Зонари) // Ювіл. зб. на пошану академіка Д. І. Багалія: 3 нагоди 70-річчя життя та 50-х роковин наук. діяльності — К., 1927. — С. 346-357; Декілька слів про значення текстів життя Нифонта: (За руко-

писом 1219 р.) // Матеріали з історії візант.-слов'ян. літ. та мови. — Одеса, 1928. — С. 6-16; Іншомовні слова в Шевченкових творах // Великий поет-революціонер. — Одеса, 1939. — С. 199-212.

Літ.:

Петр Осипович Потапов, 1882-1945: Метод. материалы к спецкурсу “Русисты Одесского университета” / Сост. В.Ф. Шишов. — Одесса, 1982. — 18 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 3.

В. Ф. Шишов

ПРЕНДЕЛЬ **Олександр Ромулович**

Зоолог, гідробіолог, паразитолог

О. Р. Прендель народився в Одесі 28 березня 1888 р. Батько його Ромул Олександрович закінчив природничий відділ фізико-математичного факультету Новоросійського університету. Потім працював професором Новоросійського університету. Він був відомим мінералогом, автором підручників, засновником дослідів метеоритів. Син Олександра Ромуловича Юрій — патологоанатом.

Олександр Ромулович вчився у четвертій класичній чоловічій гімназії і закінчив її у 1906 р., тоді ж вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету. У 1910 р. О. Р. Прендель закінчив університет з дипломом першого ступеня. Його було залишено на кафедрі зоології та порівняльної анатомії для підготовки до професорського звання. Але у зв'язку з хворобою його керівника професора П. М. Бучинського і його від'їздом з Одеси, О. Р. Прендель з 1911 р. давав приватні уроки, перекладав з іноземних мов та викладав природознавство у приватній гімназії. З 1912 до 1922 р. він працював на

